

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Joh. Jonstoni Thaumatographia Naturalis

Jonston, Jan

Amstelodami, 1661

Caput XV

urn:nbn:de:bsz:31-97032

cineres, in aliquibus etiam annuli reperiuntur. Talen in Bibliotheca Thoruniensi vidimus & in hortis Arundelianis, Lundini plurimas. Mos erat antiquis ut notum, urere, & ulta reponere. In Italia etiam vitrea inventa sunt. Quatuor in agro Neapolitano repertas, Cæsar Carduinus habuit. Quid verò Veronæ acciderit, dicit *Berrius in descr. agri Veronen.*

CAPUT XV.

DE MAGNETE.

Magnes lapis est satis notus. Ejus effectus admirandi; duo præcipue, Obversio ad polos mundi, & Tractio tum magnetis alterius, tum ferri. Quantum ad primum. In plerisque locis non exacte polos respicit, major aut minor interdum declinatio. Animadvertit id hoc seculum: decimo enim ultra Fortunatas Insulas gradu, ubi initium longitudinis à Cosmographis positum, cum polis mundi convenit: versus Orientem magis deflectit. Circa Noribergam decem numerantur gradus, 16 in Norvegia, in Zembla 17. observare Belgæ, Gilbertus quidam 23 prodidit. Unde colligitur summam declinationem 23 graduum esse. Causam si inquirimus, diversa inter doctos sententia. Magnetis quosdam sub polo montes, ponunt nonnulli, & similitudine naturæ moveri magnetem asserunt: alii ad stellas quasdam converti scribunt: alii in eo duo opposita puncta statuunt, quorum unum ad Boream, alterum flectatur ad Austrum: alii versus Austrum moveri judicant, quod operatio omnium Planetarum sit à Meridie, falli hi videntur. Montes quanti & quales sint non satis competum, & plures ejus in Ægypto mineræ. Polum exacte & directe non spectat, in Meridiano nisi constiterit. Punctum quod Austrum obvertitur, fortius esse judicatur. Insigne dant documentum fabri, dum in pixidum nauticarum indice, ei parti Magnetem afficiant, quâ in Meridiem vertitur. Sunt deni-

denique apposita loca, in quibus Eccliptica ab Equatore versus Septentrionem declinat & Planetæ ab Ortuper Septentrionem cursus petagunt suos. Maximè probabile Sennert. l. 5. scient. Natur. cap. 4. videtur, Magnetem versus Polum moveri Australem, vel solum, vel si duos habeat Australem magis. Sufficiat nobis quod Scaliger scribit Exerc. 171. Concors, inquit, atque consentiens natura, sibi rerum omnium tum superiorum tum nostrarum connexionem, admirabili serie hac qua totum hoc unum est, perpetua, necessitudine conjungit. Ita ut non solum sint in rebus tanquam gradus, additur, recessus, separatis: verum etiam earum qua se junctæ penitus videntur, substantiarum commissiones. Bodinus quatuor ex æquo mundi regionum indicem pronunciat Theatri Natur. l. 2. Acus enim ferrea (verba appono) leniter attrita magneti, ab ea parte Magnetis, quæ antequam excinderetur è rupe, ad Septentriones spectabat, si ad æquilibrium acus statueretur, extremus lapidi attrita, ad Septentriones converteretur. Eadem vis est in plagam Australem, si à parte Australi magnetis acus atteratur. Nec minor vis ab Orientali & Occidentali parte Magnetis, tamen si lapis seipsum ad regiones mundi convertere non potest, sed tantum acus ferrea: Id autem quod diximus, nisi experientia intelligi non potest. Si enim Magnetis fragmentum ligno natanti in aqua superposueris, & Magnetis latus, quod ad Austrum spectabat, priusquam de naturali sede dimoveretur, opposueris alterius Magnetis lateri, quod etiam ad Austrum spectabat: priusquam excinderetur, lapis natans refugiet in oppositam vasis aquei partem: sin partem Magnetis Septentrionalem, Australi parti alterius Magnetis in aqua natantis converteris, Magnes innatans repente accedet, & uterque utrique mirabili naturæ consensu conjungabitur, tamen si lignum vasis aquei intercedat. Idem quoque fiet, si vel acum ferream, in vase vitreo aqua pleno, & calami frustulo transfixum imposueris, ac manus Magnetis fragmentum teneas, latus unum Magnetis acum repellat, alterum attrahet. Hæc Bodinus. Tractionem quod spectat, Magnetem trahere de Æthiopico

pronunciavit. *Plinius lib. 36. cap. 16.* experientia comprobavit. *Libavius.* Ipse, inquit, cum hoc experiret, omnem scobem desersi à Magnete, postea abrasit eo pulverem ex propria substantia. Hunc instratum papyro vel lignea tabula, subtrus, adhibitus ille ipse quo abrasus pulvis fuerat, Magnes movit & traxit. Trahit autem Magnetem certa linea Magnes, quia ei spiritus cognatus inest, & Natura appetit ferturque ad simile quantum potest. Ferrum non minus certum trahere. Cedit ferri duritia & patitur mores, domitrixque illa omnium materia, ad inane nescio quid currit, atque ut propius venit assistit, teneturque & complexu hæret. *Plin. lib. 36. c. 26.* Inventa virtus, clavis crepidarum & baculi cuspidè hærentibus, cum armenta pasceret inventor. Cæterum neque illud omni ex parte trahit excellenter; amussis recta videtur linea. Itaque qua virtus non porrigitur, convertuntur apices, & dum alter sese inclinat ad ferrum, accidit alterum averti & ferrum quasi respuere. Par ratio in diversis Magnetibus. In Sardinia Mediterraneis ad radices montium, qua parte Orientem vergunt, narrant Magnetem esse, qui trahat ferrum: in opposita qui abigat. Theamedes inde dictus. *Plin. l. 2.* Montes quot sum adimus: in unaquaque id videre licebit, si *Libavio* credimus, officina. *Syntagm. Artu Chym. Tract. 1. l. 1. cap. 19.* Oppositis partibus in uno eodemque lapide contrariæ; habetque sympathiæ, & antipathiæ exemplum in seipso, sicut viperæ, scorpiones, aliæque venenata, in seipsis & amicos suos & hostes habent. Tractionis aliquot apponam exempla. Severus Milevitanus vidit, cum Bathanarius quondam Comes Africæ argentum inter lapidem & ferrum subter posuisset, ita ferrum desuper motum fuisse, atque argento medio nihilque patiente, concitatissimo cursu, infra lapidem ab homine supra ferrum à lapide raptum fuisse. *August. de Civit. Dei, lib. 21.* In Alexandria Ægypti laquearibus templi Serapis magnus infixus, statuam mediam in cuius capite ferrum erat inclusum sic tenebat, ut media nec solum, nec culmen attingeret.

geret. *Euseb. in Histor. Eccles. Speculum rotundum vidit*, inquit, *Agricola*, latum palmos tres, altum duos, in cujus concava parte superne conclusus erat *Magnes*. *Agricola de Subterr.* Is globum ferreum ad immum speculi collocatum, ad se traxit, ut ne densum quidem speculi corpus frangere & impedire potuerit ejus vires: globulus ferreus qui decidere solet, in sublime ferebatur. Sed accedamus ad causam, & unde hæc in Magnete vis inquiramus. Varii variè, & quot capita, tot ferè sensus. *Libavius. l. 1. de bitum. cap. 12.* Bituminosam in magnete naturam statuit, ad singularitatem cum ferro redactam, similitudine conspirationis mixturaque quâ eadem principia in ferro coaluerunt. Est, addit, ferreus spiritus bituminosusque communis utrique, sed non effluit continenter, tamque valide i ferro, sicut è magnete, propter diversam coagulationem seu commisionem. Alii occultæ istud tribuunt formæ: alii mutuum rerum naturalium adferunt consensum. Sunt in *Macrocosmo*, inquit *Langius l. 2. Epist. 55.* sub concavo orbis Luna pleraque que tacito virium consensu divinitus conspirant. Certe magnes ferri quædam vena est, & ex eo ferrum generati (*Sennert. l. 5. Epitom. cap. 4.*) potest. *Epicurus* atomos qui à lapide & ferro defluunt, figuris inter se convenire dicit, ut sese facile amplectantur, hos in utraque lapidis & ferri concreta impingere, mox resilire, obiter inter se connecti, ac ferrum unâ trahere. *Galen. l. 1. de natur. facult.* Cæterum amittit vim trahendi magnes, igne si agitaveris. Flagens enim sulphureus provolat spiritus, ut *Libav. l. 2. sing.* putat. Vidimus, ait *Porta Mag. natur. l. 7. c. 7.* non sine magna animi nostri voluptate, Magnetem accensis carbonibus tumulatum, cæruleam flammam sulphuream & ferream eructare, qua dissipata simul cum abeuntis animæ qualitate, trahendi beneficium amisisse. Cedit & aëris injuriis & ipsa animam educit vetustas. Prohibetur exitus unguinibus allitis, & porti tenacibus succis, addunt & oleum lateriticium. *Lemn. l. 4. cap. 10. de occultis*: sed confessum negat *Cardanus l. 7. de subtil.* Nec ferrum rubi-

rubiginosum apprehendit, multo minus rubiginem. *Scalig. Ex. 112.* Alias si scobs ferri pulvere defossa fuerit, aut ferrum ex altera parte tabulæ, nihil ut dictum, impeditur spiritus. Maxime id mirum est, quod à nonnullis proditur, amicos nempe beneficio magnetis arcanas, in maxima etiam distantia secum communicare posse cogitationes. Arcanum hoc Famianus de Strada, Lucretii stylo & vena descripsit. hunc vide.

CAPUT XVI.
DE SCHISTO, GALACTITE,
Gypso, Selenite, Amianto.

Schistos quo magis ferti instar splendor, eo durior est. In Missena nodi quidam nascuntur magnitudine nucis juglandis, adeo duri, ut incudi imposti respuant ictus. Missenum quatuordecim libras pendentem vidit *Agricola.* *Galactites* in Hildesheimio è fossa arenaria eruitur, singulis annis ex lacteo & glutinoso succo capit incrementum. Vnde nonnulli capitis magnitudine solent inveniri. Nutricibus quæ eum tritum cum aqua vel vino dulci biberint, sæcunditatem lactis facere dicitur. *Gypsum* omne habet dutiorem: in Saxonia in tractu Hildesheimio saccaro reperitur simile. Durum incolæ Hercinii & Thuringii urunt, ustum molunt, & aquis madefacto calcis vice utuntur. Vltum cufuscunq; coloris fuerit, candidum efficitur. Hominis imaginem è gypso facie ipsa omnium primam expressit, ceræque in eam formam gypsi infusa emendare instituit *Lyfistratus Sycionius* frater *Lyfippi.* Ex gypso, quod constat ex crustis cinerei coloris muris *Northusæ* in Thuringia est extractus, & portus Algeri *Mautitanæ* *Cæsariensis* oppidi. *Selenites* est lapis qui plena nocte ad incrementum Lunæ solet inveniri, imo imaginem Lunæ, quia pellucet noctu, concipit, in dies singulos, crescentis minuentisque reddit. Non tantum vero perspicitur potest, sed & rei quæ à tergo est imaginem reddit.